

Nr 34.

Ankom till riksdagens kansli den 28 april 1944 kl. 4 em.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om tillfälligt förbud mot avstyckning, varigenom åker och äng skiljas från jordbruksfastighets skogsmark.

Andra lagutskottet har till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen nr 22 i första kammaren av herr *Andersson, Gustav Emil, m. fl.* och nr 43 i andra kammaren av herr *Pettersson i Norregård m. fl.*

I motionerna, vilka äro likalydande, har hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att förslag måtte föreläggas innevarande års riksdag om tillfälligt förbud mot sådan avstyckning, som möjliggör att åker och äng skiljas från jordbruksfastighet tillhörande skogsmark.

Som skäl för denna hemställan ha motionärerna anfört:

Det är en allmänt erkänd sak att reglerna i vår nu gällande jorddelningslagstiftning i vissa avseenden icke äro lyckligt utformade. De ligga också under utredning och överarbetning genom en särskild kungl. kommitté, 1939 års fastighetsbildningsakkunniga.

Genom krisen inträdda förhållanden ha medfört en viss oro på fastighetsmarknaden i det att förmögna samhällsbor m. fl. med olika motiv söka förvärva skogsfastigheter. I många fall söka dessa sälja jordbruksdelen från hemmanen för att endast behålla skogsskiftena. Nu gällande lags bestämmelser kringgås genom att åkerjorden säljes till grannar för att »förstärka» deras fastigheter, vilket förklaras vara »till gagn för jordbruksnäringen i orten», varigenom villkoret för avstyckning från jordbruksfastighet enligt 19 kap 3 § i lag om delning av jord å landet av den 18 juni 1926 anses uppfyllt.

Resultatet av dessa avstyckningar blir i många fall att väl livsdugliga hemman, som ge full bärgning åt innehavaren, nedläggas och fristående skogskiften lämpade för jobberi uppstå.

Givetvis har detta förfaringsätt observerats av fastighetsbildningsakkunniga, och det torde ej vara förmädet uttala den förhoppningen, att denna avstyckningstyp skall förhindras. Medan kommittén fullgör sitt svåra och tidskrävande utredningsarbete hinner emellertid en mängd olyckliga avstyckningsförrättningar, vilka med gällande lag icke kunna förhindras, att genomföras. Det synes önskvärt, att någon utväg finnes att i avvaktan på ny lags ikraftträdande förhindra dylika avstyckningar.

Den effektivaste vägen härvid torde vara ett tillfälligt förbud att verkställa avstyckning, varigenom åkerjord skiljes från tillhörande skogsmarker i avsikt att skapa rena skogsskiften. Skall åkerjorden fördelas på grannskiften, skall även skogsmarken, lämpligt fördelad, följa med.

På begäran av utskottet i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver har yttrande över motionerna avgivits av fastighetsbildningssakkunniga. Yttrandet finnes såsom bilaga fogat vid detta utlåtande.

Gällande bestämmelser om de jordpolitiska villkoren för avstyckning av jord å landet innehållas i 19 kap. 3 § lagen den 18 juni 1926 om delning av jord å landet. Enligt detta lagrum gäller som allmän regel, att ägovidd, som avstyckas, skall till omfång och belägenhet samt beskaffenhet i övrigt vara sådan, att den med hänsyn därtill och till eljest föreliggande förhållanden lämpligen kan antingen såsom fastighet för sig på varaktigt sätt användas för det med styckningen avsedda ändamålet eller ock, där den skall sammanläggas med annan fastighet eller fastighetsdel, bilda en fastighet gemensamt med denna. Avstyckning får ej ske sålunda, att stamfastigheten ej lämpligen kan bestå såsom särskild fastighet eller, där den skall ingå i sammanläggning, bilda en fastighet gemensamt med den fastighet eller fastighetsdel, med vilken den skall sammanläggas. I fråga om avstyckning från jordbruksfastighet gäller särskilt, att avstyckning ej får äga rum med mindre det kan antagas, att den fastighetsindelning, som genom avstyckningen eller, där sammanläggning skall äga rum, genom avstyckningen och sammanläggningen skulle uppstå, bereder ökade utkomstmöjligheter för den jordbrukande befolkningen eller eljest är till gagn för jordbruksnäringen i orten. — Rörande ägoslag, som skall ingå i fastighet avsedd till jordbruk, stadgas bl. a., att sådan fastighet skall innehålla lämpligt belägen skog för tillgodoseende av nödigt husbehov, i den mån tillgång till sådan finnes. Skall sammanläggning äga rum i samband med avstyckningen, får vid uppskattningen av behovet av bl. a. husbehovsskog medräknas tillgång av sådan å annan fastighet eller fastighetsdel, som skall ingå i sammanläggningen. Beträffande tilldelning av skogsmark vid avstyckning från jordbruksfastighet gälla härutöver ytterligare regler. Sålunda får i *ort med riklig skogstillgång*, där det med hänsyn till ortens näringsförhållanden, för så vitt dessa äro grundade på förutsättningar av varaktig natur, för drivande av självständigt jordbruk i allmänhet är erforderligt att inom fastighetens gränser finnes skog utöver husbehovet, avstyckning ske endast så, att en var i förrättningen ingående jordbruksfastighet i mån av tillgång erhåller sådan skog, tillräcklig att utgöra varaktigt stöd för jordbruket. Avvikelse från detta stadgande får dock göras beträffande viss fastighet, såframt det är uppenbart, att den kan bestå såsom självständig fastighet utan tillgång av skog utöver husbehovet, samt jordbrukets fördel av stödsskog icke därige-

nom minskas. I ort med ringa skogstillgång får avstyckning verkställas så, att skogsmarken i sin helhet tillfaller en i förrättningen ingående jordbruksfastighet, såframt det för skogens bestånd prövas angeläget. I ort, där det med hänsyn till ortens näringsförhållanden, för så vitt dessa äro grundade på förutsättningar av varaktig natur, är uppenbart att för drivande av självständigt jordbruk icke är erforderligt att till jordbruksfastighet hör skogsmark, får ägolott avskiljas utan eljest föreskriven tilldelning härav. — Från de här ovan återgivna speciella reglerna beträffande avstyckning från jordbruksfastighet äro stadgade vissa undantag. Dessa regler utgöra sålunda icke hinder för avstyckning av mark för tillgodoseende av uppkommet behov av lägenheter för småbruk åt innehavare, som beräknas erhålla sin huvudsakliga bärgning annorledes än av eget jordbruk, eller av bostadslägenheter eller för beredande av plats för industriell, kommunikationsteknisk eller kulturell anläggning eller därmed jämförligt ändamål.

19 kap. 3 § jorddelningslagen erhöi sin nuvarande lydelse genom lagändring 1937. Rörande förarbetena till denna hänvisas till sociala jordutredningens betänkande med förslag till revision av lagstiftningen angående avstyckning m. m. (SOU 1936:26), Kungl. Maj:ts proposition 1937: 232 samt andra lagutskottets utlåtande 1937: 32.

Ur förarbetena (propositionen s. 34) må här anmärkas, att syftet med bestämmelsen om tilldelning av stödskog i vissa fall vore att förhindra att den stödskog, som funnes kvar för jordbruket, avskildes därifrån. Det skulle således icke vara tillåtet att genom avstyckning uppdelade en jordbruksfastighet med stödskog så, att huvuddelen av skogsmarken utlades i en eller flera styckningslotter för sig, medan allenast husbehovsskog bibehölls vid inägorna. Regelmässigt borde varje i förrättningen ingående ägolott, avsedd till jordbruk, i mån av tillgång erhålla åtminstone så stor myckenhet stödskog som i orten ansåges erforderlig. Emellertid torde detta icke böra utgöra absolut hinder för att i fall då den till en fastighet hörande inägojorden vore tillräcklig för att kunna styckas till särskilda självständiga jordbruk — något som i de åsyftade trakterna torde vara ganska sällsynt — därifrån avskilja en jordbruksfastighet med endast husbehovsskog, såframt säkra utkomstmöjligheter föreläge antingen genom jordbruksdriften enbart eller med stöd av någon binäring. Ett villkor härför syntes dock böra vara, att en för det odelade jordbruket tillräcklig myckenhet stödskog behölls vid återstoden av inägojorden eller, med andra ord, att jordbrukets fördel av stödskog icke minskades genom åtgärden. Huvudvikten borde alltså läggas därpå att den fördel ett bestående jordbruk hade av stödskog icke finge minskas genom jorddelning. — Vid bedömandet av stödskogsbehovet skulle (propositionen s. 36) hänsyn tagas till möjligheten att genom delning av förefintlig brukningsdel bilda nya självständiga jordbruk även-

som, beträffande odlingsområde, till möjligheten att av dylikt område bilda självständigt jordbruk eller sammanslå sådant område med annan brukningsdel.

I motionerna nämnes såsom ett aktuellt skäl för ett avstyckningsförbud, att förmögna samhällsbor m. fl. med olika motiv söka förvärva skogsfastigheter. Denna företeelse har tidigare varit föremål för riksdagens behandling. Vid 1937 års riksdag framställdes sålunda särskilda interpellationer rörande spörsmålen om enskilda skogsspekulanter förvärv av jord samt om provisorisk lagstiftning med förbud mot sådana förvärv. I skrivelse den 19 augusti 1937 framlade därefter centralrådet för skogsvårdsstyrelsernas förbund ett förslag till lagstiftning till förhindrande av spekulation med skogsfastigheter. Sedan ytterligare utredning förebragts blev frågan om åtgärder till motverkande av spekulation med skogsegendom genom proposition (nr 262) förelagd 1938 års riksdag. Det av Kungl. Maj:t sålunda framlagda förslaget innebar, att genom tillägg till skogsvårdslagen begränsning skulle införas i fråga om vissa nytillträdande fastighetsägares rätt att avverka äldre skog. Jordbruksutskottet, som behandlade propositionen (utlåtande nr 88), tillstyrkte Kungl. Maj:ts förslag, ehuru utskottet förklarade sig anse, att full effektivitet i fråga om förebyggande av spekulatjonen med jordbruksegendomar icke kunde vinnas genom den föreslagna lagstiftningen. Väckta motioner om längre gående åtgärder avstyrktes. Sedan propositionen bifallits av riksdagen utfärdades den 17 juni 1938 en lag om ändrad lydelse av 5 § skogsvårdslagen, varigenom till sagda paragraf fogades ett nytt moment. Enligt det nya lagrummet gäller numera i fråga om fastighet som genom köp, byte eller gåva övergår till ny ägare, vilken icke med den föregående ägaren är gift eller i den skyldskap att efter lag kan följa rätt till arv efter denne, att intill dess fem år förflutit från det lagfart sökts, avverkning av äldre skog icke må utan tillstånd av skogsvårdsstyrelsen ske i andra fall än för husbehov eller då den föranlåtes av skogens beskaffenhet eller eljest en god skogsvårds fordringar.

Genom beslut den 8 november 1940 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för jordbruksdepartementet att tillkalla utredningsmän för att verkställa utredning bland annat rörande frågan om åtgärder till motverkande av överdriven skuldsättning inom jordbruket, i vilket syfte särskilt skulle beaktas förekommande osund spekulation i jordbruksfastigheter och dess inverkan på skuldsättningen. De i anledning av detta bemyndigande tillkallade utredningsmännen avgåvo den 7 augusti 1941 betänkande med förslag till lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet (SOU 1941:24). Enligt detta förslag skulle den, som ville köpa jordbruksfastighet, söka tillstånd till förvärvet. Vid tillståndsprövningen skulle hänsyn tagas till om sökanden tillhörde den jordbruksidkande befolkningen eller icke, om för-

värvet skett i spekulationssyfte m. m. Befanns syftet med förvärvet vara sådant, att förvärvet enligt angivna regler ej borde tillåtas, skulle ansökningen avslås.

Detta förslag har ej föranlett någon lagstiftningsåtgärd. Beträffande skälen härtill upplyste chefen för jordbruksdepartementet i anledning av framställda frågor vid debatt i första kammaren den 3 juni 1942, att förslaget avstyrkts av flertalet hörda myndigheter och korporationer. I yttrandena hade såsom skäl för avstyrkandet framförts, bland annat, att något behov av den föreslagna lagstiftningen icke förefunnes enligt vad den av utredningen verkställda undersökningen gäve vid handen samt att de fördelar, som skulle kunna vinnas genom en sådan lagstiftning, icke uppvägs av de nackdelar som densamma medförde. Vidare skulle förslagets genomförande innebära en skrålagstiftning, som förbehölle rätten att äga jordbruksfastigheter endast åt bondeklassen, ehuru personer utanför denna klass mången gång visat sig väl skickade att på ett rationellt sätt driva jordbruk. I flera yttranden hade gjorts gällande, att en smidigare väg att nå fram till det åsyftade resultatet vore en skärpt vanhävs-, jorddelnings- eller skogslagstiftning. Även i de yttranden, vari lagstiftningen i princip tillstyrkts, hade ett flertal erinringar framställts mot den utformning förslaget erhållit. Framför allt hade man därvid rest invändning mot att samtliga fastighetsförvärv skulle vara underkastade prövning samt yrkat, att den jordbruksidkande befolkningen skulle vara befriad från en dylik prövning. — Utan att taga ståndpunkt till hållbarheten i de mot förslaget anförda argumenten ville departementschefen framhålla, att vissa av invändningarna dock vore av den art, att ytterligare överväganden vore erforderliga före ett slutligt ställningstagande till huvudsyftet med utredningens förslag. Departementschefen ansåge särskilt sådana fastighetsaffärer skadliga, som innebure att köpare förvärvade blandade skogs- och jordbruksfastigheter i syfte att själva driva skogsbruket medan inägojorden utarrenderades åt en jordbrukare, som under sådana förhållanden — utan stöd av skogsbruket — kunde få svårt att finna sin utkomst.

Utskottet återkommer till förevarande förslag i samband med behandlingen av väckta motioner om lagstiftning till förhindrande av att jord- och skogsbruk övergå i den icke jordbrukande befolkningens händer.

Enligt gällande bestämmelser om tilldelning av skog vid avstyckning från jordbruksfastighet kan skog, som i förhållande till styckningsfastigheten är att betrakta som överloppsskog, skiljas från jordbruket, även om det i orten finnes andra jordbruksfastigheter som äro i stort behov av skog. De nya avstyckningsregler, varom fastighetsbildningssakkunniga ämna framlägga förslag, syfta enligt uppgift i de sakkunnigas yttrande över förevarande motioner framför allt till att effektivare än för närvarande skydda jord-

Utskottet.

bruket genom restriktiva villkor för avstyckning. Särskilt är meningen att ge uttryck åt tanken, att man vid prövningen huruvida skog må skiljas från jordbruket skall taga hänsyn icke blott till de av styckningen närmast berörda jordbruksfastigheternas skogsbehov utan även till intresset att i orter, där jordbruket i allmänhet för att bli bärkraftigt behöver stöd i skogsbruk, all befintlig skog, som härför erfordras och är för ändamålet tjänligt belägen, bibehålles vid jordbruksjorden.

Om nu under tiden till dess de sakkunnigas förslag blivit framlagt och slutligen bedömt klyvning av blandade jordbruks- och skogsfastigheter äger rum eller kan antagas komma att äga rum på ett sätt och i en utsträckning, som skulle utgöra märklig fara för förverkligandet av syftet med förslaget, torde starka skäl kunna anföras för ett tillfälligt förbud mot avstyckning i den riktning motionärerna föreslagit. Då utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t med uppmärksamhet följer utvecklingen på området, anser utskottet det emellertid ej erforderligt, att riksdagen gör någon framställning i frågan.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motioner icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 28 april 1944.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid ärendets slutliga behandling hava närvarit

från första kammaren: herrar *Norman, Olof Carlsson, Mannerskantz, Roos, Hage, Sten* och *Hallagård**;

från andra kammaren: fröken *Hesselgren*, herrar *Olovson* i Västerås*, *Petersson* i Hällbacken, *Cruse**, *Holm*, fru *Johansson*, herrar *Håstad* och *Hedlund* i Rådom.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *Hallagård* och *Hedlund* i Rådom, vilka inom utskottet yrkat bifall till förevarande motioner.

Till riksdagens andra lagutskott.

Kungl. Maj:t har på hemställan av lagutskottet anbefallt fastighetsbildnings-sakkunniga att till utskottet inkomma med yttrande över två vid innevarande års riksdag väckta likalydande motioner, nr 22 i första och nr 43 i andra kammaren, om tillfälligt förbud mot avstyckning, varigenom åker och äng skiljas från jordbruksfastighets skogsmark.

Med anledning härav få de sakkunniga anföra följande:

Den pågående revisionen av fastighetsbildningsväsendet på landet avser i första hand att öka möjligheterna att hindra olämplig jorddelning men samtidigt främja lämpliga delningar och sammanläggningar. Därvid skall enligt direktiven för utredningen hänsyn tagas särskilt till jordbruket men även till skogsbruket och i allmänhet till näringslivets behov. Revisionen igångsattes väl främst med tanke på en reform av omskiftet, men under utredningsarbetet ha de sakkunniga funnit att det är villkoren för avstyckning som, oaktat dessa reviderats så sent som 1937, behöva först överses.

Vilka ändringar skiftesväsendet än kan komma att undergå, måste dock enligt sakens natur den jorddelningstyp, som avstyckningen representerar, bli den liksom för närvarande ojämförligt mest anlitate. I kombination med sammanläggning fyller avstyckningen ju även en uppgift motsvarande omskiftets såtillvida, att ändringen i fastighetsindelningen icke inskränker sig till att nya gränser tillkomma inom förutvarande enheter. I vissa fall har man för övrigt börjat använda avstyckning även som en ersättning för skifte av förut odelad jord. Det ligger med hänsyn till det nu sagda ingen överdrift i att beteckna avstyckningen som det viktigaste jorddelningsinstitutet, och varje brist i dess utformning blir lätteligen av stor praktisk betydelse.

Förslag till nytt innehåll av 19 kap. jorddelningslagen och till ny lag om sammanläggning av fastigheter å landet avse de sakkunniga att framlägga denna vår. De nya avstyckningsreglerna syfta framför allt till att effektivare än för närvarande skydda jordbruket genom restriktiva villkor för avstyckning. Särskilt är meningen att ge uttryck åt tanken att man vid provningen huruvida skog må skiljas från jordbruket skall taga hänsyn icke blott till de av styckningen närmast berörda jordbruksfastigheternas skogsbehov utan även till intresset att i orter, där jordbruket i allmänhet för att bli bärkraftigt behöver stöd i skogsbruk, all befintlig skog, som härför erfordras och är för ändamålet tjänligt belägen, måtte bibehållas vid jordbruksjorden, ett krav som med hänsyn till rådande förhållanden kan förutses att komma att innebära att inom stora delar av landet skog icke vidare eller endast undantagsvis må skiljas från jordbruket. De sakkunniga anse att ett dylikt tillgodoseende av moderneringen är av sådan vikt för folkförsörjningen att motstående intressen regelmässigt måste komma i efterhand och att emellertid, om också utöware av jordbruk eller skogsbruk kunna ha privata önskemål, som strida mot en dylik jordpolitik, utvecklingen av landets skogsbruksnäring icke behöver hämmas därav.

Motionärernas mening, att skarpare restriktioner beträffande rätten att genom avstyckning skilja skog från jordbruksjord erfordras och böra med det snaraste införas, delas sålunda av de sakkunniga. Men tydligt är att lösningen av problemet icke i en blivande lagstiftning, avsedd även för normala tider, kan ske genom ett absolut förbud av sådan innebörd som i motionerna anges. Man måste räkna med att till jordbruket för närvarande hörande skog icke alltid i hela sin utsträckning måste bibehållas därvid, vare sig nu detta beror på de betingelser, under vilka jordbruket bedrivs, eller på skogens mängd eller belägenhet. Allt utrymme för begreppet överloppsskog torde icke kunna anses ha försvunnit. Och vidare måste tagas i beräkning att viss ändring av fastighetsindelningen, även om åtgärden är oförmånlig för jordbruket i så måtto att den fränhänder detsamma skog, som helst borde bibehållas därvid, dock kan ur annan synpunkt vara så fördelaktig för jordbruksintresset att den kan anses icke blott försvarlig utan även positivt nyttig. Därvid komma särskilt i betraktande sådana fall, då upplösningen av sambandet mellan skog och inägor är förenad med sammanläggning av ofullständiga jordbruk till verkligt bärkraftiga sådana.

Om alltså en dylik ändring i fastighetsindelningen icke bör helt förbjudas, måste emellertid beaktas att sammanläggning av för små brukningsdelars inägojord ingalunda alltid innebär sådan fördel för jordbruket att den överväger skadan av förlusten av skog, och detta ej ens om de nyttillskapade jordbruksfastigheterna få sitt eget skogsbehov till fullo tillgodosett. Något effektivt skydd mot att åtgärden företas, även där den sålunda borde anses övervägande skadlig, kan dock lagen knappast anses bereda, om man, såsom ju bör ske, tolkar de något dunkla uttrycken i lagtexten i överensstämmelse med det sätt, på vilket bestämmelserna motiverades under förarbetena. (Jämför t. ex. beträffande uttrycket »gagn för jordbruksnäringen i orten» uttalanden av jordstyckningskommissionen i dess betänkande 1920 sid. 292.) Att närmare ingå på dessa tolkningsspörsmål, som äro av tämligen invecklad beskaffenhet, torde här icke erfordras, utan det må vara tillräckligt att vitsorda att lagreglerna, sådana de blivit utformade och motiverade och sådana de i enlighet därmed tillämpas, icke äro fullt effektiva till förekommande av dylik skadlig avstyckning.

De sakkunniga, som med uppmärksamhet följt utvecklingen av fastighetsförhållandena inom olika bygder, anse sig även kunna vitsorda, att på grund av kristiden tendenserna att söka placera kapital i jord avsevärt ökats, därvid särskilt skogsmark synes vara begärlig. Och enär dylik mark, som redan skilts från jordbruket, mera sällan hålles till salu, blir det helt naturligt jordbrukarnas skog som främst kommer i fråga som spekulationsobjekt. Över förvärv från bolags sida kan hållas tämligen effektiv kontroll genom den särskilda bolagsförbudslagen, men de s. k. enskilda skogsköparnas verksamhet underkastas ju icke motsvarande uppsikt. Den fara, som genom denna verksamhet hotar jordbruket, blir särskilt betänklig under tider av sådan isolering, som den vari vårt folk för närvarande tvingas leva.

Om en så radikal lagstiftning, som med motionerna avses, icke eljest skulle kunnat förordas ens som ett provisorium, så synes därför som skäl för förslaget emellertid kunna, på sätt ock i motionerna skett, åberopas de av krisen föranledda utomordentliga förhållandena. De sakkunniga anse

sålunda att här är fråga om en kristidslagstiftning mera än om åtgärder i avbidan på en blivande reform av jorddelningslagens regler om avstyckning. Hur långt en sådan reform kan sträcka sig och när den kan tänkas bli genomförd synes därför icke böra tillmätas avgörande betydelse i ärendet, liksom det ej heller kan anses utelutet att den provisoriska lagen bar en uppgift att fylla även efter det nya, för normala förhållanden lämpade regler blivit lagfästade.

Emellertid skulle ett tillfälligt av kristidsförhållandena föranlett avstyckningsförbud vara av värde även ur den synpunkten att därigenom övergången till ny lag med skärpta restriktioner skulle förmedlas. Det är ju ganska naturligt att, så snart förslag om lagstiftning i dylik riktning framlagts, den alltjämt enligt gällande lag tillåtna jorddelningsverksamhet, som enligt förslaget skulle förhindras, visar tendens att kraftigt öka, och erfarenheten från tidigare genomförda skärpningar av villkoren för jorddelning bestyrker också att sålunda själva offentliggörandet av lagförslagen stimulerar till utnyttjande av befintliga luckor i lagen. Ett av kristidsförhållandena föranlett tillfälligt förbud av nu ifrågasatt slag bör kunna genomföras snabbare än den vidlyftigare och för stadigvarande giltighet avsedda reformen av jorddelningslagens avstyckningsvillkor och skall, om denna reform kan äga rum medan förbudet är gällande, i ett viktigt hänseende förhindra att tiden mellan förslagets framläggande och reformens verkställande utnyttjas av enskilda på nyss angivet sätt.

På nu anförda grunder anse de sakkunniga att motionerna kunna tillstyrkas med hänsyn till rådande kristidsförhållanden och att det ifrågasatta tillfälliga förbudet mot viss avstyckning icke skulle innefatta något föregripande av revisionen av jorddelningslagstiftningen utan därmed äga huvudsakligen det samband att förbudet kan förekomma vissa med denna lagstiftnings genomförande eljest förenade olägenheter.

Förbudet läser dock icke böra göras alldeles ovillkorligt. Allt vad som kan hänföras under begreppet skogsmark bör ej hemfalla under förbudet, utan därifrån torde få undantagas avstyckning av smärre skogbärande områden, som äro avsedda för annat ändamål än skogsbruk, såsom för bostadstomter, grustag, upplagsplatser och dylikt. (Jämför 3 § i 1925 års bolagsförbudslag och 4 § i 1916 års lag om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom etc.). Undantag med hänsyn till överlåtarens eller förvärvarens person synes däremot icke böra göras, utan förbudet torde böra gälla, även om endera av kontrahenterna är t. ex. kronan, kommun eller annan institution. Det skulle sålunda även avse bolagsförvärv och härigenom komma att gälla vid sidan av bolagsförbudslagen samt följaktligen inverka på frågan, huruvida tillstånd till själva förvärvet skall meddelas enligt denna lag. Motsvarande gäller nyssberörda lag av år 1916.

Emellertid förutsätta de sakkunniga att även enligt den tillfälliga lagen skulle beredas möjlighet att erhålla dispens från förbudet och att denna lag sålunda skulle kunna sägas åsyfta, förutom någon skärpning av den kontroll, som för närvarande utövas å bolags och vissa andras jordförvärv, en utvidgning av kontrollen till att avse dylika förvärv i allmänhet, där de ha nu ifrågavarande innebörd för jordbruket. Dispensmöjlighet är ju dock något helt annat än en i lagen noggrant genomförd uppdelning av fallen i tillåtna och otillåtna avstyckningar. En sådan av lagstiftaren gjord uppdelning måste, även om viss frihet att handla efter omständigheterna i

det särskilda fallet medges de tillämpande myndigheterna, dock betydligt binda prövningen och göra denna till en rättstillämpning, en tolkning av vad som enligt lag är vederbörandes rätt. Dispens från ett allmänt förbud bör däremot meddelas, blott där sökanden förebragt utredning, som tillfyllest visar att den begärda avstyckningen icke skulle lända jordbruket till skada, och måhända endast om därtill kan åberopas särskilda skäl för åtgärden. Metoden med dispensabelt förbud låter utgången bero på administrativt gottfinnande samt är därför och med hänsyn till fastighetsindelningens betydelse för civila rättigheter icke lämplig för normala förhållanden men synes försvarlig beträffande en tillfällig kristidslagstiftning av förevarande slag.

Av flera olika skäl synes befogenheten att meddela dispens böra förbehållas Kungl. Maj:t. Endast härigenom lärer lagstiftaren kunna undvika att mera detaljerat ange regler för prövningen och därmed glida över till systemet med lagstadgade villkor för avstyckning. Intresset av effektivitet och enhetlig tillämpning bör också befordras genom att ej ens i första instans prövningen ankommer på lokala myndigheter. Sambandet med ärenden rörande dispens från förvärvsförbud bör ock beaktas. Kungl. Maj:t torde i regel komma att, liksom i dylika ärenden, höra lantmäteristyrelsen i nu ifrågavarande fall. Särskilt må framhållas hurusom en befogenhet för länsstyrelse att avgöra fråga om dispens från avstyckningsförbud skulle vara olämplig ur den synpunkten att lagstiftningen härigenom skulle komma att te sig såsom avsåge den egentligen att från överlantmätare och ägodelningsrätt överflytta den prövning, som för närvarande utövas av dem.

Med möjlighet att av Kungl. Maj:t erhålla dispens uppstår fråga, huru detta institut skall förhålla sig till själva avstyckningsförfarandet. Klart synes vara att prövningen, huruvida de enligt jorddelningslagen gällande avstyckningsvillkoren äro uppfyllda, icke i anledning av ansökan om dispens bör överflyttas från de ordinarie myndigheterna och att således själva det beslut, varigenom avstyckningen sker, fastställelsen å förrättningen, skall meddelas i vanlig ordning. Men det kan ifrågasättas, huruvida icke jorddelningsförfarandet dock bör till större eller mindre del föregå dispens-ärendets avgörande.

Det är tydligen önskligt att man i detta ärende har tillgång till sådan utredning, som presteras genom förrättningen, och det kunde måhända tyckas att även fastställelsemyndigheten borde sagt sitt ord om de allmänna villkoren, innan dispensfrågan prövades, så att Kungl. Maj:t icke i onödan bleve besvärad med ansökningar och ej den situation kunde uppkomma att avstyckning, i fall då Kungl. Maj:t meddelat dispens, vägrades av de ordinarie myndigheterna.

Men oavsett att metoden med villkorliga fastställelsebeslut av flera skäl såvitt möjligt bör undvikas, så synes det kunna innebära ett alltför stort slöseri med tid, arbete och kostnader, om man skulle behöva utföra hela avstyckningsförfarandet, så när som på själva det slutliga beslutet, innan besked i dispensfrågan erhållits. Särskilt i fall då besvär anförts eller då avstyckningen är förenad med sammanläggning, men även i övriga fall, vore ett dylikt system opraktiskt.

En medelväg mellan berörda motstående intressen torde få sökas, t. ex. så att man, sedan förrättning inletts och utredningsmaterial därigenom

erhållits, till Kungl. Maj:t hänskjuter sökandens begäran om dispens eller hänvisar honom att inom förelagd tid söka sådan och emellertid låter för-
rättningen vila. Om sålunda dispensärendet icke skall avse de vanliga
avstyckningsvillkoren, blir naturligtvis att iakttaga att beslut, varigenom
dispens meddelats, icke må i någon mån binda sedermera skeende pröv-
ning, huruvida dessa villkor äro uppfyllda.

I detta ärende ha samtliga de sakkunniga deltagit.

Stockholm den 11 mars 1944.

På de sakkunnigas vägnar:

HARALD MALMBERG.

G. QUENSEL.
